

Minden nap újra- történik a múlt

Jámborné
Balog Tünde:
Templomkerti látomások,
Széphalom Könyvműhely,
2014.

„Itt minden nap újra történik a múlt.” A templomkert mesélni tud: múltról, jelenről és persze a jövőről. Üzennek a holtak, a történelem, bár csak az érti meg szavukat, akinek van hozzá hallása, s lesz hozzá látomása. Mert a múlt óhatatlanul egybekeveredik a jellel és persze a jövővel is. Ráadásul sajátos logikával, ami a fiatal lelkésznek nem, ám az egykori Prédikátornak (no meg az elbeszélőnek) evidencia: „a templomkertben nem lineárisan követik egymást az évek, körkörösén örvénylik az idő. Elperdült táncokat, régi perpatvarokat vet újra partra, lópatkók csattogását, ágyúörgést, a kivándorolt fiait sirató bogárné jajgatását, és a sarkon lakó meddő fiatalasszony havonta beköszöntő könnyeit”. Ezután is többször megszólal az elbeszélő, s például a történet rögzítésének nehézségeit így tárja fel: „emlékeink is változnak életünk folyamán, különös metamorfózison esnek át, mintha a múlt többször újra játszana önmagát, mindig kicsit másképp...”; „Lehet, hogy nem is a valóság ivódott így belém, hanem az emlék emléke... (...) vagy csupán kikövetkeztetem, hogy így volt, így kellett lennie?” A múlt megértésére nekünk föltétlenül szükségünk van, a jelen üzenetét pedig majd fejtegetik mások, ha egyáltalán lesz még rá készülékük, halló-, látó- vagy más érzékelőszervük.

A templomkert alatt egy régi, kiszáradt folyómeder, földalatti folyó húzódik: „Víz helyett ugyan csupán sár és homok áramlik ágyában, mégis szüntelen szagatja partját, változtatja árkát”. Az elbeszélésben vissza-visszatér a mélyben örvénylő homokfolyó. Már régen elfeledhettük volna, ám a „homokfolyam” olykor jelt ad, megmozdítja az épületeket. A homokfolyam olyan, mint a levágott végtag, továbbra is érzékeny, továbbra is tud zsibbadni, fájni. Már nincs, de még üzen. A homokfolyam fölhánytorgatja a múltat: a főlíansokba foglalt, az elbeszél-elsuttogott történeteket, a puszta ésszel föl nem fogható látomásokat eleveníti meg. A templomkert a mindennapjaink egyértelműnek tűnő, egyhangú, unalmas világa: bár ha például megindul a láthatatlan „homokfolyam”, akkor megtelik jelentésekkel, szellemalakokkal – föltolul a múlttal. Amikor egyesek megkérdőjelezik a művé-

szet létjogosultságát, éppen ezekkel a látomásokkal, üzenetekkel, embervoltunk lényegével érvelhetünk. Jámborné Balog Tünde látomáselbeszélései finoman játszanak a realizmus – népi szürrealizmus húrjain, a valós történeteket átfonják a hiedelmek; összefonódik történeti följegyzés, emlék, elbeszélés; egybefolyik a racionális és irracionális világ.

A történeteket a templomkerten és a kisvároson túl az elbeszélő személye, családja és a történelmi mozzanatok fűzik össze, no meg az életünket, kapcsolatainkat annyira jellemző ismételtetés, például szeretteink ilyesféle mondatai: „mert az melepszik át a napsütéstől, magyarázta anyám gyerekkoromban, és tanítása velem maradt, bár ő maga már régen eltávozott”. Magyarázta anyám gyerekkoromban...

Ahol közösség él, ott van templomkert. Ám ez a templomkert (akár Templomkertnek is írhatnánk) egy dél-alföldi, ősi és alig egy évszázada szélre került, határ menti városkában található. „Város a határon.” A Maros folyó mellett, részben annak feltöltött holtágára, egy állítólagos „homokfolyamra” települt. Nevezik „paraszt Velencének”. Jellemzik úgy is: a száraz kutak városa. Valamikor, 250 éve, történetünk kezdetén, a Prédikátor ezzel kezdte a históriát: „A Város formájára nézve hasonlít a szívhez”. A szerző titkolja, hogy valójában mely városról is van szó, de azért egyszer elárulja magát: a régi makóiakra, valamint a kamasz József Attila városára utal. A makói templomkert tehát a varázsgömb, amelyet csiszolgatva elénk tárulnak a múlt és a jövő mozaikjai. Jámborné Balog Tünde varázsfonalra fűzött makói elbeszéléseit (*Templomkerti látomások*) misztikával és nosztalgiával hatja át a régmúlt és a közelmúlt: összefonódik benne város-, család- és hivatástörténet: „forog körülöttem a tér és az idő. Kint és bent, régvolt és most kibogozhatatlanul összemacskásodik: egyszer a múltat nézem a jelenből, másszor a múltból a jelen...” Az elbeszéléskötet három részből áll: 1. *Templomkerti látomások*, 2. *Kötéltáncosok*, 3. *Hádész árnai*.

A templomkertből megidézett történelem vezéralakjai, a Prédikátor, a Földmérő és a Képiró képviselik az emberi lét három alappillérét: az egymást keresztező és támogató hitet, tudományt és művészetet. A múltból föltörő történetek a dél-alföldi népi hit-

világot jelenítik meg, amelyek egy furcsa, titokzatos (madárlábnymokra emlékeztető) betűkből álló, lingua ignota (ismeretlen nyelvű) könyvben összegződnek. A kötetet *Codex Sireninek* nevezték el: benne szép és csúf chimérákkal, hominidákkal: szirénekkal, sellőkkel, soha nem látott hal-, madár- és hullőemberekkel, teljes anatómiájukkal, életmódjuk, szokásaik ábrázolásával – a kötet természetesen (!) elkallódott. Ahogy titokzatosak és kinyomozhatatlanok az események a sellőlányról, a vízi nimfáról is, akibe beleszeretett a Képiró, ám a halászok, féltve tőle a szerencsésüket, agyonverték. A misztikumot fokozza, hogy az elbeszélő egyes szám első személyben beszél egy sírről, amelyet a templomkertben tártak fel, s benne egy holttestről, amelyet medencéjétől lefelé ezüstpikkelyek borítottak, a gödör mellett pedig bevésített jelekkel rovátkolt fekete kő hevert...

Ki tudja, hogy mi a valóság és mi a fantázia a makói Hany Istók-féle történetben? A furcsa lényekből egyébként több is feltűnik: a halfarkú lány mellett a vízbe fojtó holtember, a malachangon visító Sűvöltő, a kincset jelző lidérc, a halászokat csalogató vízilányok, no meg a Teknyővájó (népi próféta, táltos, garabonciás) egész arzenálját jelentik a helyi folklórnak. Ugyanilyen titokzatos, ám már történetileg is ismert az árnyékhuszárok, ismertebben a „szegénylegények” története. A dédapa elbeszélése szerint Világos után menekült honvédekről van szó, akiket a lakosok elbujtattak. Azután a történelem újabb árnyékhuszárokat termelt: „Mögéjük sorakoztak a mankóval bicegő első világháborús veteránok, a lefagyott lábú doni katonák és megnyomorított lelkű ötvenhatosok. Az egész Árnyékhadserég.”

A kötet második része, a *Kötéltáncosok* a város nyári művésztelepét idézi meg. A „nagy változások” után végre itt gyűlhetek össze a határon túli és inneni képzőművészek, művészeltek, bohémek, csodabogarak. Az emberi arcok-világok színeiben jelennek meg: okker, barnásfekete, mohazöld, violaszín, azúrkék, ultramarin, borvörös, téglaszín, indiai sárga, aranyokker, narancs, rózsaszín, krapplakk fekete, türkiz, rózsaszín, kénsárga, kékesfehér. A „színmániás” Zöld Péter; kompozícióik a hagyományt és modernséget ötvözik: „minden ecsetvonása a hagyományokban gyökerezik, ám minden modern trükköt ismer”. A nyári művésztelep igyekezik pótolni azt a hiányt, amelyet a „fél évszázados vesztégzár” okozott, s bár már településeik ismét „rég nevükön” szerepelnek az időjárás-jelentésben, sokak lelkében nyo-

mot hagyott a fél évszázad: „belülről régi sebek marják őket, mint a rák”.

A kötet harmadik része, a *Hádész árnyai* a korunk előrehaladtával egyre gyakoribb halottakat idézi meg. A „bevezetés” a madáretető s kertidillibe becsapó karvaly: majd a félelem fokozódik a kórházban, vagy éppen a múlt-jelen egymásba játszását mesterien variáló *Flamingó télen* című elbeszélésben. A megtört, félbetört reményeket, életutakat megrázóan sürítő elbeszélés lírai végkicsengése. „...itt állok a huzatos templomtéren, a huszonegyedik század első évtizedének végén, a globális felmelegedés okozta rendkívüli télben, és a fagy zuhogó ostorcsapásai alatt dideregve nézem a magyalsövényen fennakadt rózsaszín sálat, ahogy a két vége fel-fellebben, de nem tud elszabadulni, a tüskék visszatartják, *na viszlát*, köszön el a rúzsos szájú nő forgószeleként sodorva magával gyereket a sarkon parkoló autója és az ismeretlen jövő felé.” A megindító elbeszélések között talán a legszomorúbb a lecsúszó zseni története, a földrajztanáré, aki rajongott az üstökösökért és persze érte is rajongott mindenki, majd valahogy, ahogy az néha lenni szokott, elcsúszott, lecsúszott, családtól családig, egészen a hajléktalanságig, templomkerti kéregetésig (*Az üstökös*).

Az elbeszélések nyelvezetében a visszafogott nyelvjárásiasság bukkan fel efféle archaizmusokban: csolnak, öszvefüggés, helyheztetik, elnyagdult talicska, Teknyőkaparó, bornyúszájú ing. A „légi csolnakban” mintha Tarkovszkij Andrej Rubljovja tűnne elénk. A *Templomkerti látomások* „lineáris” olvasata a múlt-jelen-jövő tengelyén halad, amelyben a múlt mint a közösség-, a városalapítás, a hit, tudomány és a művészet megalapozása szerepel, a jelen a művészek, művészetek közösségének már csak reményekben élő újraterejtése, s a jövő félelmekkel, lecsúszással, halállal, az „irigység és a rosszindulat pestisével” mérgezve jelenik meg. Egyszerűen úgy összegezhethetjük: rezignált megértés és elfogadás a múlttal szemben, szomorú látélet a jelenről, bizalmatlanság a jövővel szemben.

Valamennyi idősíkban felbukkan a Teknyőkaparó, az egykori dél-alföldi jövendőmondó, táltos, tanyai próféta vagy garabonciás. Az elbeszélő így hitelesíti: „Alighanem a fiam volt az utolsó ember, aki látta a Teknyőkaparót. Persze sokan emlegették később is, de csupán régi jóslatokat ismételtettek a nappali rablókról, fekete seregről, lőcstelen szekerekről meg a világvégéről, hogy akkor jön el, mikor nem lehet

majd megkülönböztetni a nyarat a téltől, a férfit a nőtől, mikor az emberek a nyílt utcán üzekednek, mint az állatok, és amikor se nem születik, se nem hal”; „a legöregebbek is csak gyerekkorukból emlékeztek rá, negyvennyolcból, amikor megjósolta a vereséget, meg a gyászos gyümölcsöt termő tizenhárom bitófát. Akkor mondta azt is, hogy löcstelen szekerek száguldanak majd az utakon, és postakocsi helyett vasszekérre ülnek az utazók, meg hogy füstlyukak helyett kőkémének lesznek a házakon, és ez mind be is következett.” A Teknyőkaparó látomása szárnyra kelt, évtizedeken át ismételték: „nemsokára löcstelen, ló nélküli szekerek száguldoznak majd az utakon, nem húzza ló, mégis szalad. Lősznek

vasparipák, a nagy fehér ló szügyig jár a vérbe, össze lősz fűzve dróttal a világ. A gyerökeink mög majd látják a vasmadarakat röpülni”. A jövőlátó Teknyőkaparónál racionálisabb a Prédikátor, aki földhözragadtabb módon így üzen a jövőnek: „az ismeretek és a technika fejlődése gyorsabb, mint az emberek tudásának és erkölcsének gyarapodása, és míg a tudomány gőzmasinán száguld, sőt repül a végtelen lehetőségeket mutató jövőbe, a nép iskolázatlan fiainak észjárása parasztszekéren dőcög (...) Elszakadóban vagyunk a természettől, s hiába vágyunk vissza eredeti állapotunkba, utunk egy irányba megy, nem fordulhatunk vissza”.

Balázs Géza

Facsaros csiki kecmec avagy olyan, amilyennek lennie kell Molnár Vilmos: *Az ördög megint Csíkban*, Bookart Kiadó, Csíkszereda, 2013.

Az ördög régóta visszajár bajt keverni Csíkba. Tamási Áronnál csalásra csábítja a madarasi székelyt, vénasszonyokkal incselkedik Plugor Sándor rajzain, és Molnár Vilmos új kötetének címadó novellájában elhagyja Háromszéket, hogy a csikiaknak benyújtsa „hajdani figurázásokért a számlát”. Ezúttal egy „mármángós agyú”, pocakos fotográfusba köt bele, és húzza a rövidebbet.

Az ördög megint Csíkban tucatnyi remek írása képet ad az író világának lényeges elemeiről, és bejelöli helyét a magyar irodalom térképén valahol Tamási Áron, Lázár Ervin és Bodor Ádám között. Mutat világirodalmi párhuzamokat is, például Eric Knight Sam Smalljának történeteivel (amelyek csak azért kevésbé fanyarak, mert az élet *lajtosabb* Yorkshire-ben, mint a Kárpát-medence huzatos tájain), és arról ad hírt, hogy Molnár Vilmos rátalált a gyökereire: vállalja az ábeli örökséget. Újabb novellái mélyen a hazai földben gyökereznek. Babonákból, hiedelmekből, mítoszokból, gyerekkori emlékekből, családi mendemondákból, abszurd történelmi helyzetekből és napjaink *zelegorkodásaiból, tündérkedéseiből* (helytelenkedés, szemfényvesztés) vannak összegyúrva. Bármiről ír, egyedivé teszi sajátos látásmódja, melynek spektruma a jóízűen csipkelődő székely humortól a keserű ironián át a közép-európai groteszkig terjed. Jellem-

zője és egyben kifejező eszköze a bizarr, ám nála természetesnek ható meseszöveg, és az újmódi városi szlenget hagyományos népi fordulatokkal ötvöző érzékletes és játékos, maga teremtette nyelv, amely önmagában is kifejezi a körülötte zajló változásokat.

„Nálamnál nincs macsőbb senki”, henceg az ördög, aki ismeri a modern technika vívmányait, és tudja, hogy „hány meg hány ember adta oda a lelkét is egy-egy csicsás kinézetelű kutyüért”, mégse lát át a fotográfus szándékán. Huncutságot gyanít benne, azt hiszi, „valami csavaros csiki kecmec” miatt kell felemelnie a fenyőágot, és a fotográfus ezért utasítgatja: „álljsza oda”, „fogdsza meg, komám”, „ágaskodhatsz is kicsidég!”, holott nem róla, hanem „a csikkarcfalvi kocsmá teraszán happencúgot ivó legényekről” készít fényképet.

A feszesen szimmetrikus szerkesztésű kötet első négy írása a jelen képtelenségeiről szól. Egy kacagtató, ám apokaliptiszbe torkolló sci-fi-paródia (*Bereczki Paula esete a marslakókkal*) adja meg az alaphangot; a mulatságos álca mögött maró ironiájú, nyelvi játékokkal megspékelt krimi, a *Béla kézre kerítése* és a *Félig titkos történet* kocsmái jelenete a kibontakozást, míg a címadó novella mintha az események hátterét világítaná meg: az ördög az, aki packázik a csikiakkal, s ha nem is bír velük, „...amikor csak teheti, beleköp a levesükbe.”

A középső rész novellafüzére miniatűr családregény és korrajz a háború utáni évekről, évtizedek-

